

La força de Franciac, una cellera fortificada

MARC MARTÍNEZ I COMAS
Investigador

Quaderns de la Selva, 32 (2020)
155-167

 Centre
d'Estudis
Selvatans

El primer document que ens deixa constància del lloc de Franciac data del 1018 quan el comte Ramon Borrell dona al monestir de Sant Daniel els alous de Franciliago, Salitja i Riudellots. A partir d'aquest moment trobem el lloc de Franciac vinculat a la parròquia de Riudellots: el 1045 l'abadessa de Sant Daniel estableix una terra situada "*infra terminos de parroquias Sanctos Stephanos de Kalidas et ad Riolutos, in locum quod dicitur Franciliago*" o el 1068 el prevere Seniofred dona a Sant Martí Sacosta un alou a la parròquia de Riudellots "*in loco quem dictunt Franciliag*".¹ Però durant tot aquest segle XI la xarxa de parròquies s'està definint i aquesta dependència de Riudellots no durarà per massa temps², el 30 de gener de l'any 1079, el bisbe de Girona Berenguer, després de consagrar les esglésies de Sant Romà de Lloret, el 8 de gener, Santa Maria de Pineda, el 17 de gener, i Sant Joan del Castell de Lloret, el 23 de gener, acudeix a Franciac per tal de consagrar la seva església sota l'advocació de Sant Mateu i Sant Silvestre que en aquells moments quedarà supeditada a la parroquial de Sant Esteve i Santa Maria de Caldes de la qual restarà com a sufragània fins ben entrat el segle XVII.³

De la mateixa manera que es fa a Lloret, Pineda o Santa Maria (de Castell) d'Aro, un dels punts destacats d'aquesta acta, a banda de la consagració de l'església, és l'establiment del cementiri i de la sagrera. El document ens diu:

Any de l'encarnació del senyor de 1089, vingué Berenguer, bisbe de Girona, al lloc que anomenen Franciac, situat al comtat de Girona, dins els termes de la parròquia de Santa Maria i Sant Esteve de Caldes, consagrà l'església en honor a Sant Mateu i Sant Silvestre allà construïda i establí el cementiri i les trenta passes eclesiàstiques al voltant d'aquesta església, d'aquesta manera els homes i les dones, les cases allà construïdes o els negocis estaran en espai segur i tranquil sota la protecció eclesiàstica. Aquest espai el bisbe el va manar marcar amb creus.

Aquesta església ha de retre homenatge a la santa església de Girona i pagar una lliura de cera en ocasió del sínodo de Pentecosta. Que la consagració d'aquesta església pel bisbe no faci que l'església parroquial (de Caldes) perdi les seves primícies, delmes ni altres drets adquirits.

Així mateix, prohibeix sota pena d'excomunió, que ningú faci castell o fortifiqui ni l'església ni l'espai esmentat. Tanmateix si algú transgredís això seria excomunicat fins que ho restituís i satisfés canònicament.

III de les calendes de febrer de l'any XVIII del rei Felip

El document original resta perdut però a l'Arxiu Diocesà es conserva una còpia escrita vers el 1200 que Mn. Josep M. Marquès facilità a Ramon Ordeig.⁴ Si ens hi fixem a l'encapçalament del text hi ha un error ja que l'any correcte no és el

1 MALLORQUÍ (2013): AMSDG, pergami n. 4, 1018.03.16 (MARQUÈS, 1997, n. 6); pergami n. 8, 1045.03.31 (MARQUÈS, 1997, n. 14); BRAH, manuscrit II-6-183, Cartoral de Sant Martí Sacosta, f. 20, 1068.05.19 RIUS, 1928, n.9).

2 MARTÍNEZ (2016a). No tenim documents que ho corroborin però tot sembla indicar que la parròquia de Riudellots en algun moment indeterminat anterior al segle IX també es segregà de l'antic terme de Caldes de Malavella.

3 MARTÍNEZ (2016b).

4 ADG, pergami sense signatura; ORDEIG (1990), n.240.

1089. El rei Felip començà a regnar l'any 1060 per tant, 19 anys després correspon al 1079. Segurament és tracta d'un error de l'escriptor a l'hora de fer la còpia ja que, com hem dit, aquesta consagració s'inscriu en la sèrie duta a terme pel Bisbe Berenguer al sud del bisbat durant el gener d'aquest any.

L'origen de l'espai de trenta passes a l'entorn de l'església que assegura la protecció de tot aquell que s'hi refugii el trobem en un concili visigòtic de l'any 681 però no és fins després de l'any 1030, amb les assemblees de Pau i Treva que impulsà l'abat Oliva, que aquesta zona designada com a *sacraria* (sagrera) s'institucionalitza com a lloc on la població pagesa pot refugiar-se de les violències feudals i salvar els fruits de les seves collites. Tot i així, s'ha constatat com en molts casos els primers en residir en les sagreres foren els propis senyors feudals que les fortificaren i hi construïren els seus castells o cases fortes. Potser és per temor a aquesta apropiació de l'espai sagrat per part d'un senyor feudal el que fa que el bisbe deixi ben clar en l'acta de consagració que "*prohibeix sota pena d'excomunió, que ningú faci castell o fortifiqui ni l'església ni l'espai esmentat*". És així com, en aquest espai al voltant de l'església, primer es construïren petits edificis per emmagatzemar les collites que, de mica en mica, s'anaren convertint en petits habitatges per els fills segons dels masos propers. És segurament aquest origen, les sitges i cellers primitius, el que feren que en els bisbats d'Elna i Girona aquests nuclis al voltant de l'església fossin coneguts com a celleres.⁵

Si avui ens acostem al nucli rural de Franciac, un petit conjunt format per l'església, el cementiri i la rectoria annexa, ens és difícil imaginar que mai hi hagi pogut haver cap trama urbana però els documents dels segles XIII i XIV ens diuen una altra cosa.

Fig. 1. El nucli de Franciac a principis dels 60.

Font: APCM; Fons Mossèn Josep Bars.

5 MALLORQUÍ (2009).

No és fins a mitjan segle XIII que trobem el primer document que fa referència a una casa a la cellera de Franciac. Concretament el 1247 quan un pagès de Riudellots, sembla que l'hereu del mas Calçada, ven a un altre pagès veí una casa a la cellera de Franciac⁶. Durant un segle anem trobant nombrosos documents en què intervenen gent que viu a la cellera de Franciac o que hi compra i ven propietats, tant poden ser cases, patis o cortals, situats dins d'aquesta o tocant a la mateixa. A vegades ens parlen directament de *cellera*, d'altres utilitzen una referència més directa a l'origen d'aquest nucli, "*les trenta passes de Sant Mateu de Franciac*". Però potser el que més sorprèn és la referència a la "*força de Franciac*" o que algunes de les cases afrontin a un *vall* i un *mur* o *muralla*.

A l'Arxiu Capitular de Girona si troba un document amb pergamí datat el 21 d'agost de 1302, que ens pot ajudar a aclarir-ho. Es tracta d'un arbitratge de Guillem Tarascó, clergue de Sant Feliu de Girona, que pretén aclarir o precisar un arbitratge efectuat per Bernat de Puig, claver de la seu, i Arnau Serra, jurista de Girona. Aquests, a la vegada, intenten aclarir la discòrdia que ha sorgit entre els prohoms de Franciac i l'obtentor del Benefici de Sant Llorenç de la Seu, càrrec que en aquests moments recau en la figura de mossèn Dalmau de Pujals. Els homes de Franciac i Dalmau de Pujals es disputen els drets que tenen uns i altres sobre "*els trenta passos de circuit de l'església de Franciac*". Guillem Tarascó determina que, un cop examinats els documents que s'aporten i especialment la dotació de l'església de Sant Mateu i Sant Silvestre i la definició de terrenys efectuada per Arnau d'Aiguaviva, l'obtentor del benefici és el senyor directe de la "*força de Franciac*". A més especifica que aquesta *força*, nucli fortificat, fou edificada pel bisbe Guillem de Cabanelles.⁷

Documents relatius a la cellera o força de Franciac

ACG. Dignitats i Beneficis de la Seu. Benefici de Sant Llorenç	
9 d'agost de 1247	Ripoll de Calçada, de Riudellots de la Selva, ven a Ferrer de Benaula una casa situada a la cellera de Franciac.
11 de juliol de 1250	Quartó de Sant Feliu de Guíxols, ven a Simó, clergue de Franciac, una casa situada dins dels trenta passos de Sant Mateu de Franciac, que afronta amb la muralla.
20 de setembre de 1250	Pere Vidal, obtentor del Benefici de Sant Llorenç de la Seu, estableix a Joan Thió de Riudellots de la Selva, dues cases i un cortal situats a tocar la força de Franciac.
2 d'octubre de 1254	Pere Agret, de Riudellots de la Selva i la seva esposa Ermessendis, venen a Bernat Ermengol de Franciac una casa situada a la cellera de Franciac
23 d'agost de 1266	Alamanya de Pla, de Franciac, la seva filla Raimunda i el marit d'aquesta, Ramon, fan donació a Ermessendis, filla de dita Alemanya, d'una casa situada dins les trenta passes de Franciac.
16 d'abril de 1339	Pere Batlle, de Franciac, i la seva esposa Saura, venen a Ermessendis Trellader, de Franciac, una casa i cortal situats a la cellera de Franciac.

6 ACG. Pergamins. Dignitats i Beneficis de la Seu; Perg. Dig. 923. Bernat de Vic, notari de Girona, 9 d'agost de 1247.

7 ACG. Pergamins. Dignitats i Beneficis de la Seu; Perg. Dig. 951 (Benefici de Sant Llorenç, 60); Pere Brugués, notari, 21 d'agost de 1302.

AMGI. Fons Calderó. Patrimoni Mataró de Franciac ⁸	
8 de desembre de 1271	Venda atorgada per Guillem Batlle a favor de Ramon Carles i la seva esposa Maria, d'un sòl de terra situat a la cellera de Franciac.
9 de novembre de 1312	Donació atorgada per Elisenda, filla de Bernat Ferrer, de Franciac, amb consell i voluntat del seu marit Pere de Mataró, i de Magna, la seva mare, a favor de Pere Riculf, oncle de l'atorgant, de la part que li corresponia com a llegítima paterna de dues cases que Elisenda té a la cellera de Franciac i 400 sous barcelonesos de tern de suplement.
10 d'agost de 1327	Romia, filla de Guillem Pont, difunt de la cellera de Franciac, es fa dona pròpia de Pere de Mataró, de Franciac i de la seva esposa Elisenda.
22 de desembre de 1348	Venda atorgada per Guillem Tió, de Franciac, a favor de Berenguer Faig, d'una casa situada a la cellera de Franciac.

Arxiu Històric de Girona. Notarials Caldes / Llagostera	
6 de desembre de 1339 ⁹	Un home de la cellera de Franciac fa arrendament a un altre d'una casa que per la banda d'orient afronta amb d'altres habitatges i per la d'occident amb el camí públic que va a Brunyola.
12 de gener de 1334 ¹⁰	Bernat Riera, de Franciac i el seu fill Berenguer Riera, vénen a Bonanat Riera, de Franciac, germà de Bernat Riera, una casa que tenen en alou a la cellera de Franciac, " <i>intus trenta passi</i> ". A l'est limita amb el carrer, a l'oest amb el mur i, al nord i sud, amb cases d'altres propietaris.
12 de febrer de 1334 ¹¹	Bernat Ermengol de Franciac ven a Pere Tió del veïnat de Pi de Riudellots una casa situada a la cellera de Franciac que afronta amb el vall del mur.
12 de febrer de 1347 ¹²	Bernat Ermengol de Franciac, ven a Berenguer Torra, també de Franciac, una casa amb pati que té a Franciac sota domini directe del rector de Sant Llorenç de la Seu. Afronta, a l'est, carrer públic, al sud, amb el vall del mur de Franciac i, al nord i oest, amb altres propietats.
11 de maig de 1347 ¹³	Bernat Batlle i Bartomeu, la seva muller i Pere Batlle, de Franciac, vénen a Bartomeu Viader, teixidor i la seva muller Maria, algunes cases amb patis que tenen a la cellera de Franciac sota domini directe de l'altar de Sant Llorenç. Afronten, a l'est, amb el vall de la força del mur de Franciac, al sud, plaça de l'altar de Sant Llorenç de la Seu, a l'oest, amb via que va cap a l'església de Franciac i al portal de la dita força i, al nord, amb el vall de la dita força.

8 El juny de l'any 2000 el sr. Xavier Calderó Cabanes fa donació del fons familiar a l'Arxiu Municipal de Girona. El patrimoni d'aquesta família de Riudellots incorporà l'any 1766 el de la família Mataró de Franciac pel matrimoni entre la pubilla Maria Mataró de Vinyals i l'hereu Joan Calderó i Mataplínos.

9 AHG, Notarials CL, n.7: 6.12.1333; SOLDEVILA (2012).

10 AHG, Notarials CL, n.25, f. 140r-140v: 12.1.1344 (Informació facilitada per Lluís Sales i Favà).

11 AHG, Notarials CL, n.26, f. 20v-21r: 12.2.1344; SALES (2019).

12 AHG, Notarials CL, n.30, f. 124r: 12.2.1347 (Informació facilitada per Lluís Sales i Favà).

13 AHG, Notarials CL, n.31, f. 51v: 11.5.1347 (Informació facilitada per Lluís Sales i Favà).

Però, d'on prové aquest domini del Benefici de Sant Llorenç de la Seu sobre la cellera de Franciac? El 7 d'agost de l'any 1234 el bisbe Guillem de Cabanelles compra a Berenguer d'Aiguaviva, la seva mare Adelaida d'Aiguaviva, la seva muller Saurina i el seu germà Bernat, tota la possessió que tenen a Franciac i a les parròquies de Caldes, Riudellots de la Selva i Vilobí, pel preu de 20.000 sous.¹⁴ El bisbe Cabanelles mor el 1245 i en el seu testament funda dos beneficis, un a la capella del seu palau i un altre a l'altar de Sant Llorenç de la Seu, és així com les propietats comprades als Aiguaviva 11 anys abans són transferides a aquest benefici per a dotar-lo.¹⁵

Però sembla que aquest nucli no va tenir gaire continuïtat, l'última referència que hem trobat data del 1348,¹⁶ i això coincideix amb la irrupció d'un període de crisi a tot Catalunya i a gran part d'Europa. L'any 1333 és conegut ja a l'època com a "lo mal any primer" que enceta un període marcat per les males collites, fams i epidèmies aguditzades per la pesta negra de 1348. Aquests desastres deuen afectar profundament el nucli de Franciac que, per acabar-ho d'adobar, cap al 1338 pateix unes grans inundacions de l'Onyar i és així com, el 26 d'octubre de 1388, atesa la disminució de rendes del benefici de Sant Llorenç de la Seu per despoblació de Franciac, el bisbe l'uneix el benefici de Sant Joan de la mateixa església que havia esta dotat per Riquensa, vídua de Jaume de Bordils, el 1335.¹⁷

Si a principis del segle xv quedava alguna casa dins la cellera de Franciac el terratrèmol de 1427 la deu acabar de destruir. A l'Arxiu Diocesà consta que l'església parroquial, de ben segur l'edifici més sòlid del lloc, quedà derruïda pel terratrèmol.¹⁸ Molts treballs històrics sobre els terratrèmols de 1427 se centren en els episodis del mes de març amb epicentre a la zona d'Amer¹⁹ o els mes de maig a la zona d'Olot però no tracten l'episodi del mes de juny amb epicentre pròxim a la vila de Caldes. Treballs recents determinen l'existència d'un important terratrèmol d'intensitat VII en aquesta zona el dia 14 de juny cap a les 8 del matí amb diferents rèpliques els dies abans i després. Disposem de diverses notícies com que a la ciutat de Girona hi arriba la pudor de sofre i les fonts es veuen afectades però també d'afectacions en edificis de la rodalia com desperfectes al castell de Fornells, greus danys a les muralles de Sant Feliu de Guíxols i a l'església de Tossa²⁰ o afectacions en el graner que tenia l'Almoina dins la cellera de Riudellots.²¹ Però potser la font més precisa és la crònica escrita per un jueu gironí en què ens parla concretament del terme de Caldes i mostra que la zona quedà greument afectada: "el tremolor ha sigut

14 ACG. Pergamins. Dignitats i Beneficis de la Seu; Perg. Dig. 892b; Bernat Esteve, notari, 7 d'agost de 1234.

15 ADG. Mitra, C.22, n. 1.

16 AHG, Fons Calderó, Reg. 136. Jaume Jalbert, Notari de Caldes, 22 de desembre de 1348.

17 ADG. Beneficial. D-169, f. 81rv.

18 ADG. Llicències per demanar caritat, Q-3, f. 107v.

19 PRADES (1989).

20 OLIVERA et al. (2006).

21 MALLORQUI (2000).

fortíssim. La meitat de la ciutat de Caldes s'ha enrunat, trenta cases s'han ensorrat. (...) En el camí de la Belladona, en una cruïlla de camins (la Creu de la Mà?), han sorgit esquerdes i brolladors".²²

Però, tot i la desaparició física de la cellera, aquest domini continuarà al llarg dels segles i els obtentors del benefici de Sant Llorenç de la seu de Girona, des d'aquest moment unit al benefici de Sant Joan, restaran com a senyors directes d'una part important de Franciac fins a l'abolició, el 1833, de les senyories. És així com els trobem exercint els seus drets com a senyors feudals encara el 1829, establint una terra a favor de Pere Cervià, treballador de Franciac o, el 1830, en una disputa sobre els llusimes del mas Aymerich.²³

Tot i totes aquestes notícies, és difícil fer una reconstrucció de la trama urbana que tenia la cellera de Franciac, potser amb una lectura completa de tots aquests documents i els que puguin anar apareixent en un futur es podrien establir les diferents propietats, tot i així és fàcil pensar que es tractava d'una trama prou consolidada amb petites cases, patis i corrals amb façana a un carrer que donava a l'església i esquena a un mur que l'envoltava. Pels documents sabem que a la banda exterior del mur una depressió del terreny com a petit vall o fossar acabava d'ajudar a augmentar l'eficàcia de les defenses d'aquesta petita força. L'últim document que aportem potser és el que ens dóna més dades sobre l'interior d'aquest petit nucli urbà, les cases que es venen els Batlle al teixidor Viader, es trobaven en l'angle

Fig. 2. Façana nord de l'església de Franciac, a la dreta de l'arbre es poden veure els carreus ben escairats resta del mur de l'antic temple romànic.

Font: Wikiloc, aloisiam2015.

22 VALLE (1994). Crònica d'entre febrer i juny de 1427 escrita per un jueu gironí. El manuscrit original, escrit en hebreu, es troba a la Biblioteca Nacional de Baviera (Ms. 307) i ha estat transcrit i traduït per Carlos del Valle.

23 AHG, Notarials Girona 1, 1200 fol. 710 i ss. MARTÍNEZ (2019).

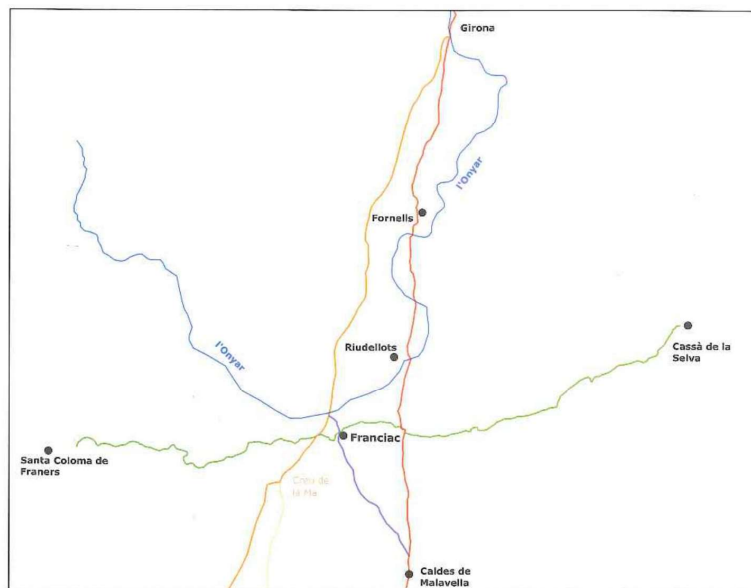

Fig. 3. Principals camins antics que creuen la parròquia de Franciac.

nord-oest del nucli, més o menys on ara hi ha la rectoria, donaven l'esquena al mur i al vall, a l'est tenien el camí que conduïa a l'església i al, segurament únic, portal d'entrada de la força i, al sud, hi havia una petita plaça, segurament situada davant la porta de l'església.

De les restes de l'església antiga en queda ben poca cosa però una part del parament del mur nord sembla que es va aprofitar de l'antic temple romànic la qual cosa ens situaria l'església en el mateix lloc que l'actual, amb la mateixa orientació, amb el presbiteri a l'est, però amb unes dimensions molt més modestes.²⁴

La vitalitat i el dinamisme d'aquest petit nucli de Franciac durant aquest període de mitjans segle XIII a mitjans segle XIV pot venir relacionada amb la seva situació privilegiada tant propera a un nus de comunicacions que s'està desenvolupant just en aquest moment. Si el camí vell de Girona a Caldes, segurament l'hereu de l'antiga Via Augusta romana, passa uns dos quilòmetres a l'est de Franciac, a partir del segle XI els ciutadans de Girona²⁵ promouen el camí Ral de Barcelona que transcorrerà

²⁴ VIGUÉ, PLADEVALL dir. (1991).

²⁵ MALLORQUÍ (2013). Potser el fet que l'antic camí de Caldes creués tres cops l'Onyar entre Fornells i Riudellots és el que feu que es decidissin a potenciar aquest camí més a l'oest i que el creuava només una vegada a l'alçada de Franciac. El

més a l'oest, creuant l'Onyar per la Granyana, just sota Franciac i continuant al sud cap a la Creu de la Mà i Mallorquines. D'aquest camí, just passat l'Onyar, en sortirà un altre que l'enllaçarà amb el Vell Camí de Caldes, passant just per sota els límits de la cellera de Franciac. Però aquest camí no serà l'únic que passarà a tocar la cellera, en sentit contrari hi transcorre l'antic camí de Cassà a Santa Coloma o Brunyola, que creua tota la plana de la Selva d'est a oest.²⁶

Aquests primitius nuclis eclesials, sovint situats en punts estratègics pel que fa a la xarxa de camins foren l'origen de moltes viles del bisbat de Girona i de la Catalunya Vella en general, algunes n'han conservat fins i tot el nom com és el cas de la Cellera de Ter, d'altres conserven el record en el nom d'un "carrer de la Cellera" com a Riudellots o Vidreres. A Franciac no en queda cap record ni cap resta visible, tot i així, els capbreus que efectuaren els amos de les terres del voltant al Benefici de Sant Llorenç el 1757 encara recorden i ens permeten situar alguns dels seus límits.²⁷

El primer que analitzarem són les afrontacions del que actualment és conegut com a can Ferrer, situat a la plaça de Franciac, just sota les escales que permeten accedir al temple des de la carretera. Com veurem al segle XVIII aquest mas era conegut amb el nom de "Mas Domènech" i encara amb anterioritat Mas Cils. El 6 de novembre de 1757 "Miquel Domènech i Domènech, pagès de la parròquia de Franciac de la batllia de Caldes de Malavella del present Bisbat de Girona, senyor útil i propietari del Mas Domènech, antigament anomenat Cils, de dita parròquia i de les terres, honors i possessions d'aquest (...). Tinc i dec tenir en nom vostre i en els de dit Benefici successors tot dit mon mas Domènech, als. Cils, junt les terres de dit mas unides, annexes i circumveïnes, prat, era i quintà que tot junt conté dos vessanes de terra poc més o menys. **Que afronten a Solixent amb honor meu que tinc per dit Benefici; a Migdia amb honor del mas Batlle mitjançant camí públic part i part la vall de la fossa de dita parròquia de Franciac, dit camí mediant i el camí de la Professó; a Ponent amb la plaça o era de dit Benefici; i a Tramuntana part amb honor de Geroni Viver que fou de pertinences de dit mas Domènech i part amb honor meu sobre confrontat (...).**"

Aquesta primera confessió ens situa perfectament les terres de can Ferrer i ens permet saber que en aquesta època encara existia o es tenia el record del fossar de la cellera, que aquesta cellera era voltada també per un camí per on transcorrien les processons i que la plaça era utilitzada, segurament des de feia segles, com a

1330 els ciutadans gironins van contribuir a aixecar un pont a l'alçada de Riudellots i el 1342 els prohoms riudellotencs, d'acord amb oficials de Girona, van decidir fer passar la carreria pública per sobre d'una mota sostinguda per la plantació de romagueres i espinalps per tal d'evitar les inundacions. AHCG, I.1.2.1, lligall 1, reg. 1, f. 27r (1330 ca.); AHG, Notarial, Girona-6, vol. 13 (1342.05.06).

²⁶ MALLORQUÍ coord. (2016).

²⁷ Capbreuació a Joan Fina, prevere resident a Roma, obtentor del Benefici de Sant Llorenç de la Seu de Girona, en l'altar del mateix nom i anomenat "Rectoria", unit al Benefici de Sant Joan de la mateixa església i en representació seva el jove pagès Pere Fina i Plana, de la vila de Palafrugell (1757-1761). Davant el notari de Palau-sator Sebastià Ros i Miquel. (AHG, Notaria Palau-sator. 283)

Fig. 4. La Plaça de Franciac, antigament coneguda com l'Era del Benefici, en primer terme can Vivé, amb el pedrís dels músics adossat a la paret sud, al fons la façana de can Ferrer (Anys 60).

Font: APCM; Fons Mossèn Josep Bars.

era per a batre el gra del Benefici. Així mateix ens assenyala que can Viver s'havia segregat d'aquest altre mas.

El dia 8 de desembre del mateix any, Geroni Viver, treballador de la parròquia de Franciac, també fa confessió en aquest cas d'una "casa petita junt amb una pessa de terra en ella contigua, tot dins dita parròquia de Franciac, que afronta tot junt a Solixent amb honor del mas Domènech; a migdia part amb dit Mas Domenech i **part la plaça, als. era de dit vostre Benefici** mitjançant camí; a Ponent amb honor de Mas Torra de l'església²⁸ i a tramuntana amb dit Mas Domènech".

Aquestes dues afrontacions ens delimiten la cellera pel nord però el 17 d'abril de 1758 hi ha una confessió que ens la delimita just per l'altre costat. "Felicià Tió i Pasqual, pagès de la parròquia de Franciac,(...) per raó de dit mon Mas Batlle²⁹ de

²⁸ El mas Torra de l'Església, abans conegut com Torremogef o Mogef, es correspon amb l'actual can Boades. El mas pertanyia al patrimoni Bruguera de Llebrers (Cassà de la Selva), més tard passà als Alenyà de Sant Cebrià dels Aills i finalment, el 1781 i per casament de la pubilla Caterina Alenyà amb Francesc Veray, tot aquest patrimoni passa a la família Veray de Celrà. És en el fons d'aquesta destacada família de Celrà que es conserva a l'AHG en què trobem la probable explicació del canvi de nom del mas, el 1740 trobem com a masover del mas Torra de l'Església a Miquel Boada.

²⁹ El mas Batlle es correspon amb l'actual can Tió de Dalt, la família medieval dels Batlle deixen pas als Tió que traslladaran la seva residència de la casa pairal de can Tió del Pla, ara can Tió de Baix o de la Bassa, a aquesta casa.

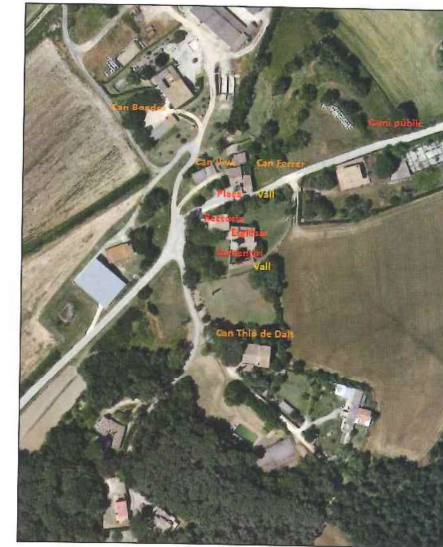

Fig. 5. Situació actual de les cases que es capbreven el 1757-58 i del vall de la fossa que encara es recorda.

la mateixa parròquia i de ses terres, honors i possessions" capbreva "vuit vessanes de terra poc mes o menys que juntes afronten a Solixent amb honor meu que fou de pertinences del mas Martorell part i amb honor del mas Vidal que jo posseeixo; a Migdia amb honor meu camí mitjançant, a ponent amb camí en part i part amb el vall de la fossa i part amb honor d'en Domènech; i a tramuntana amb dit Domenech mitjançant camí públic.

Sembla, doncs, que la cellera fortificada de Franciac devia ocupar més o menys el mateix espai al voltant de l'església de Sant Mateu que encara ara és propietat de la parròquia, adequant-se a la morfologia del terreny i fent una mica més de llarg que d'ampla, tot i així la distància actual entre la façana del temple i el marge oest continua essent d'uns 30 metres.

Abreviacions

ACG (Arxiu Capítular de Girona), ADG (Arxiu Diocesà de Girona), AHG (Arxiu Històric de Girona), AMGI (Arxiu Municipal de Girona), AMSDG (Arxiu del monestir de Sant Daniel de Girona), APCM (Arxiu Parroquial de Caldes de Malavella) i BRAH (Biblioteca de la Real Acadèmia de la Historia, Madrid).

Agraïments

Mercè Barnadas (Biblioteca Francesc Ferrer i Guàrdia de Caldes de Malavella), Alia Fartassi (Biblioteca Joan Triadú de Vic), Albert Serrat (Arxiu Diocesà de Girona) Elvis Mallorquí, Núria Massa i Rosa, David Moré Aguirre (Arxiu de Tossa de Mar), Isidre Prades (Arxiu Històric de Girona) i Lluís Sales i Favà.

Bibliografia

- MALLORQUÍ, ELVIS (2000). *Riudellots de la Selva*. Girona: Diputació de Girona (Quaderns de la Revista de Girona, 89)
- MALLORQUÍ, ELVIS (2009a). "Les celleres medievals de les terres de Girona", *Quaderns de la Selva*, 21, p. 117-148.
- MALLORQUÍ, ELVIS (2009b). "Les celleres medievals", *Revista de Girona*, 254, p. 72-73.
- MALLORQUÍ, ELVIS (2013). "De Via Augusta a "xarrabasco". El camí vell de Girona a Caldes de Malavella", *Quaderns de la Selva*, 25, p. 141-171.
- MALLORQUÍ, ELVIS (COORD.); ALBÀ, MARTA; BALL-LLOSERÀ, LLUÍS; FORMIGA, JOSEP; GRAU, DOLORS; LLINÀS, JOAN; MARTÍNEZ, MARC; MUNDET JOAQUIM; TEIXIDOR, RICARD (2016). *Cinquanta-cinc llegües de passos oblidats i xarrabascos. Els camins històrics de la plana selvatana (la Selva i el Gironès)*, vol. 1 i 2. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans (Col·lecció Estudis i textos).
- MARQUÈS, JOSEP MARIA (1997). *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*. Barcelona: Fundació Noguera.
- MARTÍNEZ I COMAS, MARC (2016a). "Noves hipòtesis sobre l'origen, els límits i les advocacions de la parròquia de Caldes", *Quaderns de la Selva*, 28, p. 19-39.
- MARTÍNEZ I COMAS, MARC (2016b). "Quan Franciac tenia Ajuntament, creació i extinció d'un municipi", *Aquae* [Caldes de Malavella], 54, p. 21-23. [Una primera versió d'aquest article aparegué en el Programa de la Festa Major de Franciac 2015. Caldes de Malavella.]
- MARTÍNEZ I COMAS, MARC (2019). "Els diferents senyors de la parròquia de Franciac; el Mas Aymerich com a exemple". *Programa de la Festa Major de Franciac 2019*. Caldes de Malavella.
- OLIVERA, CAIME; REDONDO, ESTHER; LAMBERT, JÉRÔME; RIERA MELI, ANTONI; ROCA, ANTONI (2006). *Els terratrèmols dels segles XIV i XV a Catalunya*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya.
- ORDEIG MATA, RAMON (1990). *Les dotaties de les esglésies de Catalunya*, vol. 2., Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 243-244 (Registre 240).
- PRADES, ISIDRE (1989). *Els terratrèmols de la sèrie olotina i el cas de la vila d'Amer*; *Quaderns de la Selva*, 2, p. 103-112.
- RIUS, J. (1928). "Cartes antigues de Sant Martí Sacosta", *Analecta Sacra Tarraconensia*, 4, p. 343-394.
- SALES I FAVÀ, LLUÍS (2019). *Crèdit i morositat a la Catalunya del segle XIV. El cas de la Baronia de Llagostera*. Tesis doctoral. Universitat de Girona. Tutor: Pere Ortí Gost. URL <<http://hdl.handle.net/10803/667626>>

- SOLDEVILA TEMPORAL, XAVIER (2012). *Llagostera medieval. Viure a la plana de la Selva el 1300*. Llagostera: Ajuntament de Llagostera (Col·lecció Beca Esteve Fa Tolsanas).
- VALLE, CARLOS DEL (1994). *Los terremotos de Girona de 1427 en la fuente hebrea*; paràgraf 21 [fol. 37a]. Girona: Aben Ezra Ediciones / Ajuntament de Girona..
- VIGUÉ, JORDI; PLADEVALL, ANTONI (1991). *Catalunya Romànica*. Vol. V: *El Gironès, la Selva i el Pla de l'Estany*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, p. 235

